

Projekt „Jesteśmy z Wami - Razem dla Ukrainy” jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska

Raport z prac grup roboczych:

opieka zdrowotna, rynek pracy, edukacja, prawo i administracja

realizowanych w ramach projektu

„Jesteśmy z Wami – Razem dla Ukrainy”

Jesteśmy z Wami
Razem dla Ukrainy

Opracowanie przygotowane przez zespół projektowy w strukturze Działu Europejskiej Współpracy Terytorialnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego na podstawie sprawozdań z poszczególnych posiedzeń grup roboczych, przygotowanych przez moderatorów grup „Opieka zdrowotna”, „Rynek pracy”, „Edukacja”, „Prawo i administracja”.

Wrocław, październik 2023 r.

Projekt „Jesteśmy z Wami - Razem dla Ukrainy” jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska

Spotkania polsko-czeskich grup roboczych w obszarach tematycznych obejmujących „Prawo i administrację”, „Edukację”, „Opiekę zdrowotną” i „Rynek pracy” to jedno z działań projektu pn. „Jesteśmy z Wami – Razem dla Ukrainy”.

Projekt został zrealizowany w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w partnerstwie czterech instytucji: Województwa Dolnośląskiego – Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Fundacji Ukraina oraz ze strony czeskiej – Kraju Libereckiego i Kraju Hradeckiego.

W zależności od tematyki uczestnikami grup byli m.in. urzędnicy jednostek samorządowych i urzędów krajskich, urzędów pracy, pogotowi ratunkowych i szpitali, dyrektorzy szkół, dyrektorzy poradni psychologiczno-pedagogicznych, przedstawiciele kuratorium oświaty, realizatorzy działań pomocowych dla uchodźców z Ukrainy, przedstawiciele służb – czeskiej straży pożarnej oraz straży granicznej. Ze strony polskiej w każdej grupie uczestniczył przedstawiciel Wojewody Dolnośląskiego. Należy podkreślić, że członkowie/uczestnicy grup roboczych to praktycy. Osoby te albo zajmowały się organizacją pracy/zarządzaniem podczas kryzysu uchodźczego spowodowanego wojną w Ukrainie w swoich miejscach pracy lub bezpośrednio pracowały/pracują z uchodźcami.

Grupy były prowadzone przez zewnętrznych ekspertów – moderatorów. Niniejsze opracowanie powstało na bazie sprawozdań przygotowanych przez ekspertów na zakończenie działań poszczególnych grup.

Dokument został przygotowany w październiku 2023 r., gdy wojna w Ukrainie trwa już od 20 miesięcy.

Uczestnicy grup roboczych zauważyli, że kryzys uchodźczy można podzielić na etapy.

Etap I – liczony od 24.02.2022 r., etap chaosu, ale też ogromnego oddolnego zaangażowania obywateli i organizacji pozarządowych. Ani Polska ani Czechy nigdy w swojej historii nie miały do czynienia z kryzysem uchodźczym.

W tym czasie ustawodawcy obu krajów zareagowali dość szybko, uchodźcy wojenni otrzymali ochronę czasową i niezbędną pomoc humanitarną. W etapie I rozwiązania polskie różnią się od czeskich, jednak uczestnicy grup roboczych z Polski podkreślają, że rozwiązania wdrożone po stronie czeskiej mogą stanowić model do odwzorowania w polskim systemie zarządzania kryzysowego.

W każdym czeskim kraju uruchomiono punkty KACPU (Regionalne Centrum Pomocy Uchodźcom), nadzorowane przez Straż Pożarną. Punkty działały 24 godziny na dobę. W jednym punkcie/miejscu osoba uchodźcza mogła się zarejestrować, uzyskać status uchodźcy, zdobyć ubezpieczenie zdrowotne, ale też uzyskać niezbędną pomoc medyczną, psychologiczną, pomoc w zakwaterowaniu oraz inne podstawowe usługi społeczno-bytowe. W późniejszym etapie również pomoc prawną oraz wsparcie w poszukiwaniu pracy.

Projekt „Jesteśmy z Wami - Razem dla Ukrainy” jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska

KACPU stanowiły punkty kompleksowej obsługi migranta. Przez uczestników grup roboczych ocenione bardzo wysoko, jako modelowy przykład współpracy różnych instytucji w obliczu kryzysu. Ważne jest też to, że w Czechach od samego początku trwania kryzysu jedna służba – straż pożarna była wyznaczona do koordynowania całości działań pomocowych. Według uczestników takiego rozwiązania zabrakło w Polsce, mimo ogromnego zaangażowania instytucji i organizacji pozarządowych w początkowym etapie, zasoby tychże nie były w pełni wykorzystane.

Uczestnicy grup roboczych podkreślali, że uchodźcami były głównie kobiety z dziećmi, osoby starsze lub niepełnosprawne. Z drugiej strony duża część pracowników ukraińskich z Polski i Czech wróciła do swojego kraju, by walczyć. Sytuacja ta stała się wyzwaniem dla rynku pracy, obszaru edukacji i opieki zdrowotnej.

Dla tego etapu charakterystyczna była również duża rotacja migrantów. Część osób wyjeżdżała do krajów Europy Zachodniej lub Ameryki Północnej, część próbowała wrócić do Ukrainy. Powodowało to, że sytuacja na rynku pracy oraz w edukacji była dość niestabilna i zmienna.

Etap II – liczony od około maja/czerwca 2022 do około czerwca 2023 r. Etap pewnej stabilizacji. W tym czasie w obu krajach przygotowano i wdrożono różne rozwiązania prawne umożliwiające pomoc, ale też integrację uchodźców z Ukrainy.

Etap III – umownie liczony od lipca 2023. W Czechach od 1 lipca 2023 r. obowiązuje nowelizacja pakietu ustaw „Lex Ukrajina 5”, które wprowadziło m.in. zmianę w wypłacie tzw. świadczeń humanitarnych, zaostrzając warunki przyznawania pomocy finansowej oraz modyfikując jej formy, co spowodowało ograniczenie dostępu uchodźców do wsparcia finansowego. W Polsce również pojawiają się postulaty dotyczące weryfikacji udzielanej uchodźcom pomocy. Z założenia pomoc powinna być udzielana mądrze, tzn.:

1. Trafiać do faktycznie potrzebujących.
2. Dotrzeć do wszystkich potrzebujących – obecnie według członków grup roboczych dużym problemem jest to, że osoby, które nie umieją lub np. wstydzą się samodzielnie zabiegać o pomoc mogą zostać pominięte przez rozwiązania systemowe.
3. Pomoc ma jasno określone zasady, w tym zobowiązania np. do podjęcia nauki/szczepień/badań a także wymiar czasowy, czyli precyzyjnie określony termin zakończenia wsparcia.
4. Pomoc jest podobna we wszystkich lokalizacjach kraju, regionu a nawet UE, by unikać okazji dla „łowców pomocy” gotowych ruszać nawet w daleką podróż celem otrzymania lepszej pomocy, co często wiąże się destabilizacją miejsca ich dotychczasowego przyjęcia (praca, kwatery, edukacja itd.).

Projekt „Jesteśmy z Wami - Razem dla Ukrainy” jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska

Warto wskazać, że mimo różnych obszarów tematycznych uczestnicy wszystkich grup roboczych wskazali pewne, takie same rekomendacje odnoszące się do zarządzania sytuacją kryzysu uchodźczego.

Po pierwsze bardzo pozytywnie oceniono czeskie rozwiązanie – centra integracji uchodźców - punkty KACPU. Zostały one uruchomione w 24h od posiedzenia grupy Zarządzania Kryzysowego (na poziomie centralnym) po 1 punkcie w każdym kraju czeskim. W jednym punkcie osoby uchodźcze mogły się zarejestrować oraz uzyskać status uchodźcy, zdobyć ubezpieczenie zdrowotne, pomoc medyczną, zakwaterowanie i inne podstawowe usługi społeczno-bytowe. W Polsce zabrakło jednolitego systemu obsługi migrantów. Rekomendacją uczestników grup roboczych jest opracowanie systemu zarządzania kryzysem uchodźczym na wzór czeskiej dobrej praktyki – stworzenie procedury, która mogłaby zostać zastosowana w przyszłości, w przypadku wystąpienia innej sytuacji kryzysowej.

Po drugie, powtarzającą się rekomendacją była centralizacja ewidencji obcokrajowców - zbudowanie bazy zawierającej wiedzę o uchodźcach na wielu poziomach, do której dostęp mają wszystkie instytucje zaangażowane w proces zarządzania kryzysami uchodźczymi. Baza o dwóch poziomach: instytucjonalny – dostęp dla urzędów. Drugi poziom to informacje dostępne dla uchodźców, zamieszczane przez instytucjonalnych użytkowników systemu zarządzania kryzysem uchodźczym.

Po trzecie, dużym problemem w obu krajach jest długotrwały i wymagający proces nostryfikacji dyplomów. Wskazane jest więc ułatwienie i przyspieszenie procedur umożliwiających potwierdzenie kwalifikacji.

Poniżej przedstawiono najważniejsze rekomendacje wypracowane przez grupy robocze. Z uwagi na to, że część rekomendacji się powieliała w poszczególnych grupach w zestawieniu uwzględniono tylko te, które są specyficzne dla danej grupy:

GRUPA ROBOCZA „OPIEKA ZDROWOTNA”

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE DZIAŁALNOŚCI INSTYTUCJI OPIEKI ZDROWOTNEJ

- Stworzenie ustandaryzowanego schematu karty informacyjnej z piktogramami dla wszystkich placówek medycznych lub zróżnicowanych wersji z uwzględnieniem wymagań szczególnych w obszarze medycyny ratunkowej.
- Wprowadzenie translatorów o odpowiednim standardzie (małe urządzenie ręczne), które konsekwentnie tłumaczą wypowiedziane zdanie (w trybie audio).
- Centralna infolinia dla świadczeniodawców i personelu medycznego. Tłumaczenia z terminologią branżową – medyczną (być może przy wykorzystaniu sztucznej inteligencji).
- Intensywna nauka języka w krótkim czasie w celu ułatwienia aktywizacji zawodowej medyków, 6-7 godzin dziennie, język podstawowy i specjalistyczny medyczny. Rekomendowane sfinansowanie programu w tym zakresie.

Projekt „Jesteśmy z Wami - Razem dla Ukrainy” jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska

GRUPA ROBOCZA „RYNEK PRACY”

REKOMENDACJE W OBSZARZE TEMATYCZNYM: PRAWO

- Rozszerzenie systemu informacyjnego Schengen o funkcjonalności związane z pomocą humanitarną.
- Zbudowanie systemu przekazywania informacji transgranicznych pomiędzy instytucjami rynku pracy.
- Określanie zasad relokacji uchodźców z uwzględnieniem wymagań/potrzeb lokalnych rynków pracy:
 - wykorzystanie narzędzi wsparcia zachęcających do relokowania uchodźców w mniejszych miejscowościach, w takich w których zdiagnozowany jest popyt na pracowników (minimalizowanie efektu ucieczki „za pracą” do dużych ośrodków miejskich);
 - wzmocnienie instrumentów przedsiębiorczości i infrastruktury społecznej w miejscach, z których odpływają pracownicy, w tym pracownicy wywodzący się z kręgu uchodźców (migrantów) np. poprzez kierowanie środków publicznych na zakładanie nowych firm i zatrudnianie w nich uchodźców na terenach wiejskich.
- Uproszczenie języka stosowanego w przepisach dotyczących cudzoziemców, tak aby były prostsze w tłumaczeniu i wy tłumaczeniu ich znaczenia obcokrajowcom.

REKOMENDACJE W OBSZARZE TEMATYCZNYM: WSPÓŁPRACA I INTEGRACJA

- Zbudowanie systemu przekazywania informacji transgranicznych pomiędzy instytucjami rynku pracy.
- Wspólne, transgraniczne projekty instytucji rynku pracy, zacieśnianie współpracy, np. poprzez spotkania on-line tematycznych zespołów roboczych lub staży pracowników (wymiana międzynarodowa).
- Wsparcie kadr obsługujących migrantów, w tym specjalistyczne szkolenia dotyczące różnic międzykulturowych. Szkolenia prowadzone regularnie, gdyż w sytuacji kryzysu migracyjnego i dużego natężenia pracy zdecydowanie brakuje czasu i możliwości doszkalania kadr.

REKOMENDACJE W ZAKRESIE WYKORZYSTANIA DOBRYCH PRAKTYCH W PRZYPADKU WYSTĄPIENIA KOLEJNEGO KRYZYSU MIGRACYJNEGO/UCHODŹCZCZEGO

- W Polsce: uruchomienie możliwości finansowania przez Powiatowe Urzędy Pracy kursów języka polskiego dla uchodźców, bez obowiązku powiązania tych kursów z innym kursem zawodowym.
- Uruchomienie kursów języka polskiego dla uchodźców on-line finansowanych przez urzędy pracy.
- Wdrożenie języka obcego (migranta) na stronach internetowych instytucji rynku pracy.
- Skrócona ścieżka legalizacji zatrudnienia w sytuacji kryzysowej.

Projekt „Jesteśmy z Wami - Razem dla Ukrainy” jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska

- Natychmiastowe zwiększenie liczby tłumaczy wspierających obsługę migrantów.

GRUPA ROBOCZA „EDUKACJA”

OBSZAR TEMATYCZNY: PRAWO

Rekomendacje dotyczące kierunku zmian w zakresie prawa gwarantującego dzieciom ukraińskim rzetelną edukację i wsparcie psychologiczno-pedagogiczne oraz sposób realizacji założeń dotyczących wdrażania dzieci ukraińskich do czeskiego i polskiego systemu edukacji na podstawie dotychczasowych doświadczeń:

- Porozumienie pomiędzy rządem Polski, Czech i Ukrainy w sprawie obowiązku szkolnego dzieci ukraińskich w zakresie wypracowania przepisów, które będą obowiązywały przedszkola i szkoły do wprowadzania dzieci/uczniów do odpowiedniego dla danego kraju - Polski lub Czech-Systemu Informacji Oświatowej, bazy służącej do gromadzenia informacji o szkołach, placówkach oświatowych, nauczycielach oraz uczniach.
- Wprowadzenie obowiązku szkolnego dla dzieci uchodźczych i ustanowienie realizacji obowiązku szkolnego podstawą do przyznawania świadczeń socjalnych.
- Zapewnienie przez ustawodawcę środków finansowych dla organów prowadzących nauczanie języka polskiego lub języka czeskiego w formie zajęć obowiązkowych. Obowiązek uczestniczenia w kursach, do momentu opanowania języka na poziomie B2, umożliwiającym właściwe kształcenie, integrację i uczestnictwo w życiu publicznym.
- Szersze i celowane objęcie uczniów – osób uchodźczych pomocą psychologiczną za pośrednictwem poradni psychologiczno-pedagogicznych lub organizacji pozarządowych.

Rekomendacje dotyczące zatrudniania nauczycieli z Ukrainy w polskich i czeskich przedszkolach, szkołach i innych placówkach edukacyjnych.

- Nostryfikacja dyplomów – przyspieszenie i ułatwienie nostryfikacji.
- Obligatoryjny egzamin z języka polskiego/czeskiego na poziomie B1 (w Polsce podniesienie wymagań, w Czechach obniżenie – aktualnie wymagany jest egzamin na poziomie B2).

REKOMENDACJE W OBSZARZE TEMATYCZNYM: WSPÓŁPRACA INSTYTUCJI, ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH, SEKTORA PRYWATNEGO

Współpraca między władzą na szczeblu centralnym a organem prowadzącym:

- Utworzenie grup wsparcia dla dyrektorów jednostek edukacyjnych (wymiana dobrych praktyk itd.):
 - spotkania on-line dyrektorów w ramach jednego organu prowadzącego (np. w powiecie – grupy powiatowe);
 - stworzenie aplikacji – platformy do komunikacji (tematycznie lub regionalnie);

Projekt „Jesteśmy z Wami - Razem dla Ukrainy” jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska

- Utworzenie grup dyskusyjnych na portalach społecznościowych – moderowanych przez pracownika - urzędnika wydziału właściwego ds. oświaty (na poziomie regionalnym i lokalnym);
- Utworzenie funkcji koordynatora regionalnego w strukturze urzędów wojewódzkich /krajских (dołączenie zadań do zakresu obowiązków lub utworzenie odrębnego stanowiska).

Współpraca między organem prowadzącym a organem nadzorującym (działalność pedagogiczną):

- Monitorowanie realizacji obowiązku szkolnego, w tym w kontekście korzystania z programów socjalnych (np. 500+).
- Wspieranie metod wypracowanych przez szkoły, a także pomaganie w realizacji zdiagnozowanych potrzeb.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami wspierającymi:

- Stworzenie na szczeblu krajowym platformy przekazywania informacji (platformy internetowe, aplikacje itd.).
- Wspólne pisanie projektów i ścisła współpraca, np. współorganizowanie półkolonii, kursów języka polskiego/czeskiego itd.).

Angażowanie firm komercyjnych i organizacji pozarządowych w pomoc dla dzieci i młodzieży z Ukrainy oraz zwiększenie skuteczności ich działania:

- Wprowadzenie ulg podatkowych dla przedsiębiorców prowadzących praktyki zawodowe dla młodzieży.
- Organizowanie „TARGÓW PRACY” dla cudzoziemców na poziomie regionów.
- Współfinansowanie przez przedsiębiorców opieki nad dziećmi (żłobki, przedszkola).

REKOMENDACJE W OBSZARZE TEMATYCZNYM: INTEGRACJA

Integracja międzykulturowa:

- Stworzenie długoterminowej strategii działań integracyjnych dla obywateli ukraińskich lub osób uchodźczych z innych obszarów objętych konfliktami w państwie przyjmującym – umożliwiającą ewaluację podjętych działań np. na wzór działań Wielkiej Brytanii.
- Określenie priorytetowych działań dotyczących cudzoziemców (z poziomem finansowania przez państwo).
- Uczynienie szkół głównymi podmiotami procesów integracji międzykulturowej (zapewnianie przez ustawodawcę finansowania działalności integracyjnej; szkoły elastycznie wydatkują środki, które mogą kierować również do podmiotów zewnętrznych – trzeci sektor, biznes itd.).

Włączanie dzieci i młodzieży z Ukrainy do polskiego i czeskiego systemu edukacji.

- Odpowiedzialność za procesy integracyjne ludności delegowana z poziomu centralnego na poziom samorządowy wraz z zapewnieniem finansowania opartego na osiągnięciu wskaźników (powiązanych ze zorganizowanymi wydarzeniami integracyjnymi). Podejmowanie decyzji w zakresie podmiotu realizującego zadanie przez organizację odpowiedzialną za wykonanie zadania.

Projekt „Jesteśmy z Wami - Razem dla Ukrainy” jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska

- Powołanie, na wzór czeski, koordynatorów regionalnych, których rolą jest integrowanie informacji o projektach integracyjnych w zakresie edukacji.
- Wzmacnianie roli placówek oświatowych jako miejsc spotkań i integracji.
- Ankietowanie, pozyskiwanie informacji zwrotnych na temat postrzegania polskich i czeskich szkół przez uczniów cudzoziemskich i ich rodziców/opiekunów, a także elastyczne i skuteczne reagowanie.
- Angażowanie rodziców dzieci ukraińskich do stałego kontaktu ze szkołą/przedszkolem.
- Opracowanie szkolnego programu wychowawczego dla dzieci cudzoziemskich.

PROPOZYCJE DALSZYCH DZIAŁAŃ

- Realizowanie projektów unijnych z udziałem Polaków, Czechów i Ukraińców w celu wymiany doświadczeń, wzajemnego poznawania oczekiwań (kontynuacja obecnego projektu).
- Organizowanie spotkań mających na celu wymianę dobrych praktyk pomiędzy nauczycielami.

GRUPA ROBOCZA PRAWO I ADMINISTRACJA

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

- Przewidywanie i wcześniejsze przygotowanie rozwiązań prawnych;
- Odbudowa Obrony Cywilnej, innych form świadczeń rzeczowych i osobistych, wykorzystania w sytuacji kryzysowej WOT, OSP, Harcerstwa. Znalazienie narzędzi do wykorzystania wolontariatu mimo jego wady – nieprzewidywalności dot. stałości i jakości;
- Poprawa i przygotowanie infrastruktury telefonicznej na masowy napływ uchodźców z zagranicy.
- Stworzenie możliwości sprawnych działań administracyjnych poprzez zapewnienie kadry w ilości dostosowanej do potrzeb (np. Czechy wiosną 2022 zwiększyły ilość urzędników imigracyjnych o 25% - z 1200 do 1500), infrastruktury (np. komputeryzacja niektórych procesów) i przepisów (np. „wyłączenie” KPA, PZP, niektórych przepisów ustawy o Służbie Cywilnej, czy o związkach zawodowych na czas kryzysu).

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE POLITYKI MIGRACYJNEJ

- Opracowanie dokumentu „Polityka migracyjna” na poziomie rozporządzenia ministra, rozstrzygającego fundamentalne kwestie i wskazującego kierunki w których Polska chce prowadzić swoją politykę migracyjną w działaniach szczegółowych;
- Uspółnotowanie problemu uchodźczego w tym wprowadzenie ogólnounijnego internetowego systemu rejestracji uchodźców – z obowiązkiem zapewnienia stałej aktualizacji, zapewnienie jednolitych danych i rejestracji uchodźców/monitorowania w całej UE;
- Egzekwowanie jednolitych warunków we wszystkich krajach UE, ustalenie limitu pomocy oraz wprowadzenie większej liczby mechanizmów kontroli i ich wdrożenie, tj. kontrola korzystania z zakwaterowania, zasiłków w celu uniknięcia nadużyć.

Projekt „Jesteśmy z Wami - Razem dla Ukrainy” jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE ROZWIĄZAŃ WZORCOWYCH NA PRZYSZŁOŚĆ

- Powszechność nadawania numeru PESEL;
- DIIA.PL – wprowadzenie masowego dokumentu elektronicznego honorowanego w Polsce i za granicą;
- Relokacja uchodźców (również w wymiarze infrastrukturalnym).

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE ROZWIĄZAŃ PRAWNYCH

- Uproszczenie procedur i weryfikacja ich celowości;
- Lepsza i skoordynowana współpraca międzyinstytucjonalna.